

Kraków, 08.05.2022 r.

dr hab. Joanna M. Łukasik, prof. UP
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Recenzja pracy doktorskiej

Ks. mgr. Grzegorza Felusia

Koncepcja do wychowania młodzieży w rodzinie w świetle materiałów formacyjnych

Grup Apostolskich Archidiecezji Krakowskiej

przygotowanej pod kierownictwem naukowym

ks. prof. dr. hab. Andrzeja Zwolińskiego

Wprowadzenie

Zagadnienia odnoszące się do wychowanie współczesnej młodzieży w środowiskach naturalnych i instytucjonalnych należą do szczególnie istotnych w czasach dynamicznych przemian społecznych, i ich konsekwencji mających swoje uosobienie w praktyce wychowania w rodzinie, czy w szkole. W odniesieniu do rodziny widoczne są zmiany już na poziomie sposobu jej funkcjonowania, jak i realizacji ról rodzicielskich przekładających się na wychowanie dzieci. Można powiedzieć, że okres gwałtownych przemian obserwowany w końcu XX i początku XXI wieku podważył odwieczne wartości, tradycje, modele wychowania w rodzinie i postawił przed człowiekiem zadanie ponownego ich rozpoznania i zdefiniowania. Ponadto „ogromne kontrasty cywilizacyjne i społeczne, dominacja techniki i zagrożenia ekologiczne, konformizm doprowadziły nie tylko do rozchwiania lub odrzucania nakazów aksjologicznych, stanowiących niejednokrotnie dla współczesnego człowieka krępujący gorset, ale też do szkodliwego społecznie zminimalizowania ich obecności w edukacji dzieci i młodzieży, a w konsekwencji do wzrostu postaw negatywnych” (Kulka, 1998: 234). Negatywne konsekwencje przemian współczesnego świata, a w nim rodziny widoczne są w przyjmowaniu przez rodziców, dzieci, młodzież hedonistycznych postaw, braku celów

życiowych, w nastawieniu na natychmiastowość spełnienia i ulotność życia, nastawienie na własne, egoistyczne korzyści i in.. W odpowiedzi na diagnozowany i opisywany kryzys współczesnego człowieka, a wraz z nim zauważany przez pedagogów, socjologów, psychologów kryzys wychowania, pojawiają się propozycje rozwiązań, będących szansą na przywrócenie człowiekowi świata wartości, spójności celów życiowych, życia zgodnego z zasadami etycznymi, moralnymi, a więc życia nastawionego na przeżywanie go godne, dobre, piękne i wartościowe. Do propozycji tych zaliczam zaprezentowaną w recenzowanej dysertacji, przygotowanej przez ks. mgr. Grzegorza Felusia, koncepcję wychowania młodzieży do życia w rodzinie (formacja prorodzinna) osadzoną na pracy formacyjnej Grup Apostolskich.

Podjęcie zagadnienia badawczego przez Doktoranta jest moim zdaniem odpowiedzią na pustkę egzystencjalną i niemożność odnalezienia się w świecie przebudcowanym krótkotrwałymi doznaniem pozornego szczęścia, łatwo osiąganego i szybko mijającego. Młodzi ludzie czerpią wiedzę i kształtują swoje poglądy, nawyki, styl życia, budowania relacji itp. głównie już tylko z serwisów internetowych, portali społecznościowych, zaspokajających indywidualnie ich potrzeby w różnych obszarach życia, funkcjonowania społecznego czy aktywności osobistych. Nierzadko bezkrytyczne podejście do treści publikowanych na poszczególnych portalach wywołuje zakłócenia np. w zakresie społecznego czy osobistego funkcjonowania, podejmowania odpowiedzialności za siebie, innych, a w dalszej przyszłości z rodzinę. Można uznać, że przekaz międzypokoleniowy przestał być ceniony i uznawany jako przydatny, zaś modele życia lansowane przez media, oferujące szeroką gamę możliwości wyborów związanych z życiem w małżeństwie czy w alternatywnych związkach powoduje, że współczesny młody człowiek, coraz bardziej gubi sens istoty małżeństwa, życia w rodzinie, na rzecz nowych modeli, kreowanych dowolnie, w sposób, który im najbardziej odpowiada, a z którego można się wycofać, zrezygnować bez ponoszenia konsekwencji, czy jakiegokolwiek odpowiedzialności.

Wobec powyższego już w tym miejscu recenzji należy podkreślić znaczenie formacyjne dysertacji przygotowanej pod kierunkiem naukowym ks. prof. dr hab. Andrzeja Zwolińskiego. Jego Doktorant podejmuje bowiem temat rzadko wybierany przez pedagogów, socjologów czy psychologów, jako obszar badań, szczególnie w perspektywie aplikacji praktycznej do wychowania młodzieży do budowania wartościowego związku małżeńskiego i odpowiedzialnego rodzicielstwa. Fakt podjęcia opracowania teoretycznego wyróżnionej w tytule koncepcji potwierdza, że projekt naukowy ks. mgr G. Felusia wpisuje się w potrzeby współczesnych koncepcji wychowania do życia w rodzinie, co ma swoje konsekwencje dla edukacji młodzieży, przyszłych małżonków i rodziców.

Formalna struktura pracy

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska liczy 190 stron i składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów głównych, zakończenia, a także wykazu bibliograficznego (blisko 200 pozycji w podziale na: literaturę podmiotu, literaturę przedmiotu, literaturę uzupełniającą i netografię).

Rozprawa ma spójną i logiczną strukturę. Składa się z pięciu rozdziałów oraz przyporządkowanych im podrozdziałów o zróżnicowanej i uzasadnionej problematyce. Uzasadnienia formułowane są prawidłowo i odnoszą się do problematyki pracy oraz przyjętych celów naukowych. Warto dodać, że Doktorant na każdym etapie konstruowania pracy próbuje ukazać swoją intelektualną drogę, stara się precyzyjnie formułować własne myśli, uzasadniać wybory, wskazywać źródła naukowych i praktycznych (aplikacja koncepcji do procesu wychowania) zainteresowań badawczych.

W zakresie formalnym ma dwie uwagi, które powinny być uwzględnione w przypadku przygotowywania pracy do druku. Mianowicie należy ustalić tytuł dysertacji, który na stronie tytułowej jest zapisany jako: „Koncepcja wychowania młodzieży w rodzinie w świetle materiałów formacyjnych Grup Apostolskich Archidiecezji Krakowskiej”, zaś we wstępie do pracy „Koncepcja do wychowania młodzieży w rodzinie w świetle materiałów formacyjnych Grup Apostolskich Archidiecezji Krakowskiej”. Pierwszy tytuł sugeruje opracowanie nowej koncepcji, drugi zaś aplikację koncepcji do praktyki formacyjnej, o czym jest dysertacja. Dla pełnego odniesienia tytułu pracy do jej zawartości najtrafniejszy tytuł powinien brzmieć: „Formacja prorodzinna w dziele Grup Apostolskich Archidiecezji Krakowskiej”. Ponadto należy ujednolicić zapis tytułów rozdziałów w spisie treści – wielkość czcionki i styl zapisu.

Ocena teoretycznej zawartości dysertacji

Przedłożona do oceny praca doktorska ks. mgr. Grzegorza Felusia ma charakter rozprawy teoretyczno-przeładowej, z niewielkim uzupełnieniem założeń teoretycznych wyimkiem z badań sondażowych w rozdziale II. Przyjęta przez Doktoranta metoda monografii, tak jak ją określam z perspektywy analizy recenzowanej zawartości treści, dopuszcza taki zabieg dla uzupełnienia bądź dopełnienia materiałów empirycznych, w celu uwydatnienia znaczenia określonych sytuacji, działań dla funkcjonowania idei czy koncepcji działania.

W pierwszym rozdziale „Historia powstania i rozwój Grup Apostolskich Archidiecezji Krakowskiej” zgodnie z przyjętą perspektywą czasu i dynamiki zmiany, Doktorant przedstawia

zarys początków tworzenia Grup Apostolskich, następnie rozwój ich struktur i form pracy wśród dzieci i młodzieży. Ważnym dopełnieniem treści tego rozdziału jest zwrócenie uwagi – w podrozdziale „Publikacje dotyczące formacji młodzieży” - na dwie kwestie: osób zaangażowanych w formację (animatory) oraz publikacji umożliwiających rozwój wiedzy, umiejętności oraz zrozumienia istoty pracy formacyjnej dla jak najlepszej pracy w formowaniu młodzieży. Wymagania adresowane do animatorów Grup Apostolskich, w tym odpowiedzialność, miłość do Boga i ludzi, relacje z Bogiem, a także nacisk na rozwój i eksponowanie zdolności muzycznych, teatralnych, i in. pokazują, jak dużą wagę w procesie formowania młodzieży mają osoby ją formujące. Stąd dla mnie niezwykle cenne z perspektywy wychowawczej jest to, że animatorem nie może być każdy kto chce, a jedynie osoba o określonych cechach, w zaangażowanej relacji z Bogiem i człowiekiem, która ukończyła specjalistyczne studium animatora. Sam udział w zajęciach formacyjnych dla animatorów jest cenny formacyjnie i rozwojowo, zakłada bowiem nie tylko rozwój duchowy, społeczny, wyposażenie w wiedzę teologiczną i in., ale również wchodzenie w praktykę animacyjną poprzez przechodzenie od uczestnika, słuchacza, odbiorcy do organizatora, lidera, inicjatora działań formacyjnych w pracy z młodzieżą. Myślę, że w przypadku przygotowywania pracy do druku podrozdział ten można zatytułować „Animatory Grup Apostolskich i ich formacja”. Wówczas cenny wątek podjęty w tym podrozdziale dotyczący publikacji, będzie komponował się zarówno z działaniami na rzecz formacji animatorów oraz ich samodoskonalenia poprzez lektury (a tego dotyczy właśnie ten podrozdział). Ostatni podrozdział w rozdziale pierwszym odnosi się do zakresu oddziaływań i rozwoju Grup Apostolskich w Polsce, co uznaję za wartościowe dla ukazania dynamiki rozwoju działań formacyjnych. W tej części pracy zmieniłabym również w przypadku przygotowywania pracy do druku tytuł pierwszego podrozdziału z „U początków”, na przykład na „Grupy Apostolskie – początki działalności”.

Kolejny rozdział, drugi, zatytułowany został „Różne formy prorodzinnej formacji młodzieży w ramach Grup Apostolskich Archidiecezji Krakowskiej”. Na rozdział ten skład się siedem podrozdziałów, których tematyka szczegółowa skoncentrowana jest na różnych formach pracy formacyjnej podejmowanej z młodzieżą w ramach pracy w Grupach Apostolskich. Stąd też Doktorant opisuje bogatą ofertę w tym zakresie, a szczególnie zwraca uwagę na: Forum Młodych, Sylwestrowy Dzień Skupienia, „List do przyjaciół”, Rekolekcje i w ich ramach spotkania z prelegentami, Kursy formacyjne dla animatorów, praca z materiałami formacyjnymi, wykorzystanie materiałów źródłowych, publikacji książkowych w ramach prorodzinnej formacji. W rozdziale tym w podrozdziale „Analiza ankiety po rekolekcjach „Młodzieżowych Formacji Grup Apostolskich””, Doktorant zaprezentował wyniki badań

uzyskanych z przeprowadzonej wśród uczestników rekolekcji ankiety. Zabieg ten, włączenia badań do rozprawy teoretycznej, uważam za ciekawy i ubogacający treści analiz dokumentów, materiałów źródłowych. W przypadku przygotowania pracy do druku, warto poprzedzić prezentację wyników badań ankietowych krótkimi założeniami metodologicznymi (cel badań, problem badawczy, charakterystyka i uzasadnienie wyboru metody oraz zastosowanego narzędzia, specyfika doboru próby badawczej) oraz uzasadnieniem jego celowości ulokowania i zaprezentowania ich w tym miejscu pracy.

Kolejne trzy rozdziały (3, 4, 5) stanowią bazę koncepcyjną istoty formacji prorodzinnej młodzieży w grupach Apostolskich. I tak rozdział trzeci „Nauka o godności człowieka podstawą formacji prorodzinnej w Grupach Apostolskich”, traktuję jako kluczowy z perspektywy działań formacyjnych, pracy wychowawczej z młodzieżą w Grupach Apostolskich. Doktorant w rozdziale tym opisuje źródła wiedzy o godności, aplikowanych w procesie formacji, a więc sięga do Biblijnych źródeł godności człowieka, Nauki kościoła w tym zakresie, ukazując znaczenie jej w formacji prorodzinnej w odniesieniu do seksualności człowieka, powołania kobiety i mężczyzny realizowania siebie i wspólnoty rodzinnej poprzez odpowiedzialne rodzicielstwo. W rozdziale tym szczególnie doceniam dogłębne ukazanie chrześcijańskiego rozumienia godności człowieka a także sposobu formowania prorodzinnego młodzieży w jego duchu. Sięganie do źródeł i istoty formacji w tym obszarze współczesnej młodzieży jest ważne, szczególnie kiedy najnowsze badania pokazują zagubienie młodych i brak odniesienia, zakorzenienia w wartościach podstawowych, co skutkuje chwiejnością emocjonalną, labilnością moralną, niedojrzałością emocjonalną i ucieczką przed odpowiedzialnością za siebie i za innych. Czwarty rozdział „Formacja młodych do założenia rodziny” skoncentrowany jest na edukacyjnych i wychowawczych działaniach warunkujących odpowiedzialną formację młodzieży do założenia rodziny. To wyjaśnia zawartość treści w poszczególnych podrozdziałach, a dedykowanych takim zagadnieniom, jak powołanie do życia w rodzinie, czystość przedmałżeńska, znaczenie narzeczeństwa i nauki o sakramentalności małżeństwa w przygotowaniu młodzieży do budowania wspólnoty rodzinnej. Ostatni rozdział, będący komponentem koncepcji formacji prorodzinnej, został zatytułowany „Troska o kształtowanie wizji rodziny chrześcijańskiej”. Ciekawie została tu zaprezentowana idea kształtowania młodzieży do życia w małżeństwie i własnej rodzinie w naturalnym przebiegu cyklu życia rodzinnego, a więc od momentu zawarcia małżeństwa poprzez istotę płodności i wierności małżeńskiej, dalej poprzez edukację na rzecz budowania relacji między małżonkami i umiejętność rozwiązywania sytuacji trudnych, kryzysowych w małżeństwie, aż po wychowanie religijne dzieci w rodzinie.

Część teoretyczną stanowią spójne pod względem treści rozdziały, potwierdzając tym samym umiejętność krytycznej analizy treści i prezentowania wiedzy zgodnie z przyjętymi założeniami koncepcyjnymi charakterystycznymi dla metody monograficznej. Ta część pracy jest dowodem na odczytanie Doktoranta. Potwierdza też umiejętności syntezy oraz formułowania argumentów popierających wartość przywoływanych i omawianych kategorii pojęciowych, znaczących dla formacji prorodzinnej młodzieży.

W przypadku przygotowywania pracy do druku, myślę, że warto byłoby w rozdziale III opisać założenia stanowiące klucz do koncepcji wychowania ujętego w pracy, a mianowicie - personalizmu. Bowiem, mimo licznych opisów znaczących dla koncepcji wychowania prorodzinnego przytaczanego w pracy Doktorant pominął kategorię zawartą w tytule czyli „wychowanie”. Oczywistym jest, że z treści wynika sama istota wychowania (założenia, metody i formy pracy wychowawczej), jednakże wyeksponowanie w tytule podrozdziału i w jego opisie założeń wychowania personalistycznego mocno podniosłoby wartość pracy – szczególnie wychowawczą w perspektywie praktycznej (m.in. formacji do bycia animatorem). Uważam, że to uzupełnienie będzie też satysfakcjonującym domknięciem wiedzy i umiejętności Doktoranta, które ma, a których dodatkowym potwierdzeniem może być krótkie opracowanie teoretyczne w postaci podrozdziału.

Reasumując: ciekawy projekt badawczy, przejrzystość struktury założeń koncepcyjnych, a także poprowadzona w interesujący sposób narracja, pozwalają na uznanie go za zrealizowany z zaangażowaniem i sukcesem. Ciekawe metody i formy pracy formacyjnej w zakresie przygotowania do życia w małżeństwie i rodzinie oraz sam zamysł koncepcyjny bazujący na wartościach tj. godność, miłość, wierność, małżeństwo, relacja z Bogiem i człowiekiem, czyni pracę wartościową i prowokuje do podjęcia badań empirycznych, potwierdzających wychowawcze znaczenie, widoczne w godnym i świadomym budowaniu wspólnoty małżeńskiej na najwyższych wartościach.

Konkluzja

Przedłożoną do recenzji pracę sytuuję w naukach społecznych, w tym w pedagogice, a tu szczególnie w teorii wychowania. Oceniając rozprawę doktorską ks. mgr. Grzegorza Felusia „Koncepcja do wychowania młodzieży w rodzinie w świetle materiałów formacyjnych Grup Apostolskich Archidiecezji Krakowskiej” stwierdzam, że porusza ważną (incydentalnie podejmowaną) i aktualną problematykę lokowaną w na styku pedagogiki, socjologii i teologii.

Jest dobrze osadzona w przyjętych przez Doktoranta perspektywach teoretycznych. Oceniana rozprawa potwierdza jego umiejętności w zakresie samodzielnego projektowania i prowadzenia badań naukowych. Spełnia warunki stawiane rozprawom doktorskim zgodnie z art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Wyrażając pozytywną opinię o wykonanej pracy, wnoszę o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Joanna M. Łukasik

